

Hver
stige
er
en
del
af
vores
kultur
og
sprog
! Det
er
vigtigt
at
bevare
denne
arvs
og
at
udvikle
den
yderligere
! Vi
skal
alle
bidrage
til
at
bevare
vores
kultur
og
sprog
! Det
er
vigtigt
at
bevare
denne
arvs
og
at
udvikle
den
yderligere
! Vi
skal
alle
bidrage
til
at
bevare
vores
kultur
og
sprog
!

Genre-
pædagogikken
og
faglig
skrivning
har
presset
den
kreative
skrivning
som
genre,
og
det
måtte
gerne
blive
HOT. I
det
hele
taget
kunne
en
mere
æstetisk
tilgang
til
dansk-
faget

Der
tales,
snakkes,
diskuteres
i
undervisningen
i
alle
fag,
men
mundtlig
literacy
som
genstandsfelt
er
ikke
et
vellystet
fagområde,
men
det
er
kommet
i
søgelyset

HOT 2019

HOT undersøgelsen 2019

HOT er en temperaturmåling, hvor vi undersøger, hvad der er oppe i tiden, og hvad fagpersoner, interesserede sig for. Derfor kan HOT være med til at give den, der hver dag arbejder med literacy, inspiration til egen praksis. Med HOT 2019 kan du hurtigt danne dig et indtryk af, hvilke tendenser der står stærkt for tiden, og spejle dig i dem. Måske genkender du billedet?

I HOT-undersøgelsen beder vi hvert år 21 personer, der professionelt beskæftiger sig med literacy, om at fortælle os, hvad de betragter som aktuelt lige nu – på godt og på ondt. Vi spørger dem også om hvorfor. Deres svar og begrundelser bearbejder vi til selve HOT-listen.

Respondenterne har samtidig mulighed for at pege på, hvad der burde være (mere) hot, hvis de kunne sætte deres egen dagsorden. Disse bud bliver til BUR-DE-VÆRE-HOT-listen, som tegner et billede af, hvilke

nye strømninger der kan være under opsejling inden for literacyfeltet. Nogle af kategorierne på denne liste kan have en kort levetid, andre bliver ved med at dukke op år efter år.

Undersøgelsen er oprindeligt inspireret af *The International Literacy Associations* "What's Hot in Literacy"-undersøgelse. Den startede som en lille kvalitativ spørgeskemaundersøgelse, men er i dag så stor og omfattende, at vi ikke helt kan sammenligne os med den længere. Den er værd at tage et kig på, hvis man ønsker international inspiration inden for literacy. Læs undersøgelsen her <https://www.literacyworldwide.org/get-resources/whats-hot-report>.

De 21 HOT-respondenter i vores undersøgelse er altid anonyme, og alle respondenter medvirker gratis. Der er både børnehaveklasseledere, skolelærere, læsevejledere, konsulenter inden for skole og dagtilbud i kommuner og undervisere og forskere på professionshøjskoler og universiteter. Det er et fast princip, at ca. halvdelen af respondenterne skiftes ud hvert år, og vi vil altid gerne have nye respondenter med i undersøgelsen. Kontakt os gerne på shan@kp.dk, hvis du har lyst til at bidrage næste år.

HOT

LISTEN 2019

Vi går direkte til sagen!

Vi plejer at udforme listerne, sådan at vi medtager de områder, der er udpeget af mindst 5 respondenter. I år har respondenterne, i modsætning til de foregående år, overraskende nok peget meget entydigt på mange af de samme områder.

De seks hotteste områder indenfor literacy, der udgør HOT-listen i 2019, er:

1. **Literacydidaktik i danskfaget – læsning (15)**
2. **Tidlig literacy (12)**
3. **Læsevanskeligheder og ordblindhed (11)**
4. **Sproglig udvikling i alle skolens fag (10)**
5. **Literacydidaktik i danskfaget – fremstilling (10) ny**
6. **Digital literacy (6)***

* Tallet i parentes er antal respondenter.

Hvis man ikke lige har listerne fra de seneste år præsent, så kan vi fortælle, at det nu er tredje år i træk, at literacydidaktik ligger på en førsteplads. Det er dog aldrig sket før, at så mange respondenter har peget på kategorien på én gang, og i år er det meget tydeligt, at literacydidaktik betyder noget forskelligt i henholdsvis danskfaget og i de andre fag i skolen. Derfor har vi givet kategorien, der indtager HOT-listens førsteplads, et nyt navn, nemlig *Literacydidaktik i danskfaget – læsning*. Den gamle kategori er nu delt i to, en om læsning og en om fremstilling. Vores respondenter er vildt optagede af begge dele, især af, hvordan der i disse år udvikles en ny og tidssvarende undervisning i dette felt på baggrund af erfaringer og forskning.

Tidlig literacy er en kategori, der har ligget stabilt på listen de sidste fire år, og her på femte år går den ind på HOT-listens andenplads. Der er opmærksomhed på tidlig sproglig indsats og pædagogers arbejde med børns sprogtilegnelse.

I år har vi udvidet kategorien *Ordblindhed* til også at omfatte *Læsevanskeligheder*. Vi er helt bevidste om, at det ikke er det samme, men da vores respondenter har tendens til at nævne de to områder i samme åndedrag, vil vi også gøre det. Der er ingen tvivl om, at der er

behov for at sætte spot på, hvordan man underviser elever i læse- og skrivevanskeligheder, så de inkluderes i klasserne, og lærere og læsevejledere er opmærksomme på dette felt.

Fjerdepladsen går i år til *Sproglig udvikling i alle skolens fag*, en kategori der kom på HOT-listen i 2017. Sproglig udvikling er et tværfagligt kompetenceområde i Fælles Mål, der skal sikre, at fagene arbejder med alle elevers sprogtiltagelse, læsning, skrivning og tilegnelse af fagligt indhold. Området har under forskellige navne ligget på HOT-listen i hele listens levetid; det er kommet for at blive, men det er også en kategori, der udfordrer vores respondenter, kan vi allerede nu afsløre.

Femtepladsen går til en kategori, som er ny på listen, og som vi har valgt at kalde *Literacydidaktik i danskfaget – fremstilling*. Den dækker over både skriftlig og mundtlig fremstilling som en didaktisk udfordring i danskfaget.

Dette års sjetteplads går til *Digital literacy*, som også sidste år lå nederst på listen som en ny kategori. Der er igen i år interesse for, hvordan digitalisering, teknologi, læring og literacy spiller sammen.

1. Literacydidaktik i danskfaget – læsning

I Nationalt Videncenter for Læsning arbejder vi ud fra en bred definition af Literacy: *"Literacy er menneskets kompetence til at afkode, forstå og anvende tegn som fx bogstaver, tal, diagrammer, grafer, tegning og billeder. En forudsætning for literacy er talesprog og pragmatisk forståelse"*. Med denne definition arbejder vi på, at børn, unge og voksne skal opleve sig selv som deltagere i kommunikation og lære, at literacykompetencer og det at kunne kommunikere ved at anvende tegn og bogstaver giver adgang til at udtrykke egne ideer og synspunkter og at fortolke og forstå andres.

De sidste to år har kategorien *Literacydidaktik* også hos respondenterne afspejlet, at det brede literacybegreb var i spil. Men i år skelner de meget tydeligt imellem de forskellige kompetenceområder "læsning" og "fremstilling" i deres svar, og derfor har vi også valgt at gøre det i benævnelsen af HOT-listens kategorier.

Sidste år var vores respondenter bekymrede for, hvordan kraftig målstyring og udbuddet af materialer udfordrede især læseundervisningen. I år ses det, at vores respondenter nu i særlig grad er optaget af elevernes trivsel og læring. En respondent udtrykker

bekymring for sammenhængen mellem testning og trivsel, og skriver det således:

”

Der er krav (om testning) fra politisk hold både nationalt og kommunalt, og det kan mærkes såvel på danskundervisningen og på lærerne som på børnene selv – de identificerer fx sig selv som 12-tals elever og italesætter sig selv ind i en præstationskultur.

Dette synspunkt understøttes af Karen Egedal Andreasens forskning, som nogen også peger på, og som handler om drenge og pigers positionering i skolen i forhold til de karakterer, de opnår (se fx <http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Asterisk/76/Asterisk76-s11-15.pdf>)

Andre respondenter er kritiske over for læseundervisningens medansvar for elevers manglende læseglæde:

”

Der er et hav af læse-stjernestunder i samtlige klasser. Det er oftest en meget individuel aktivitet, som er kendetegnet ved elevens stillelæsning, og som ofte bærer præg af en meget kvantitativ tilgang, hvor det handler om antal læste sider, eller hvor mange bøger man som elev har læst.

På bibliotekerne kommer der rigtig mange forældre og vil låne bøger på et bestemt lixtal. Hvis man skal arbejde med læseglæde, så kunne det være interessant at komme væk fra lix-tankegangen.

I formålet for faget dansk står der i stk. 2, at ”Undervisningen skal udvikle elevernes udtryks- og læseglæde”. Det kan derfor overraske, at kun 20% af de danske elever i PIRLS 2016 svarede ja til, at de godt kan lide at læse, mod 43 % internationalt.

Flere respondenter kunne ønske sig, at skolen får sat de data, den har om elevernes læsefærdigheder, ind i en kontekst, hvor de kan blive til konkrete anvisninger på handling, der kan fremme elevernes læring og trivsel. Fra danskundervisere i skolen udtrykkes bekymring for den voksende gruppe elever, der enten keder sig ved at læse eller har svage læsefærdigheder, og som derved fratages muligheden for reel deltagelse i mange af skolens andre fag:

”

Vi har brug for, at der bliver talt om, hvordan vi både kan have fokus på de enkelte elevers faglige udvikling, og hvordan vi styrker det fælles læringsrum og skaber gode klasser. Jeg synes, den norske term ”deltagel-

sesmulighed” er en fantastisk måde at tænke på, når man skal planlægge undervisning.

2. Tidlig literacy

Sidste år havde vi både en kategori, der hed *Literacy og skolestart*, og så kategorien *Tidlig literacy*. Børnehaveklassen og indskolingene var noget, respondenterne var særligt interesserede i i 2018, men det er de simpelthen ikke i år. Vores respondents fokus er alene på førskolealderen: De vil ned i vuggestuen og i dagtilbuddet, måske fordi der er sat et hav af tiltag i gang, der alle har det til fælles, at de forsøger at styrke sprogarbejdet i dagtilbud, i familien og i overgangen til skolen:

”

Der er forskningsmæssigt belæg for en sammenhæng mellem børns sproglige kompetencer i dagtilbuddet og i skolen – og mellem talesproglige og skriftsproglige kompetencer.

Literacy udvikler sig langt før læse- og skrivefærdigheder.

Vores respondenter fremhæver metoder som fx dialogisk læsning i dagtilbud og kommunale sprogindsatser, der sammen med den styrkede læreplan for sprog i dagtilbud er hotte områder, der kommer til at gøre en forskel for de mindste børns udvikling af sprog. To respondenter fremhæver dels, at den læseorienterede tilgang i sprogtestene til dagtilbudsområdet har medført et fokus på bogstaver, som er ”overdrevent skoleorienteret”, dels, at det er vigtigt at tænke sprogstimulering og sprogudvikling som en integreret del af børns eget børneliv og -leg.

Sidst men ikke mindst fremhæves forældresamarbejde som hot, fordi forældre er en væsentlig ressource for barnets sprog og literacyudvikling. Nationalt Videncenter for Læsning er involveret i projektet Sprog-gaven, der for tiden er i gang i Fredensborg Kommune. Så fra centerets side er der også opmærksomhed på tidlig literacy. I den forbindelse er der udviklet en lille speeddrawing til forældre om sprogudvikling, der fortjener at blive bredt ud, og som kan ses her: <https://www.videnomlaesning.dk/aktuelt/nyheder/2019/hjaelp-boern-til-en-god-sprogudvikling/>

3. Læsevanskeligheder og ordblindhed

Vi har slået læse- og skrivevanskeligheder og ordblindhed sammen i denne kategori, for det gør vores respondenter tilsyneladende også. Hvis man skal bedømme, hvor hot kategorien er, alene på mængden af ord, som vores respondenter bruger til at begrunde emnets aktualitet, så er kategorien så hot, som noget kan være. Hvorfor? Først og fremmest fordi:

”

Det er behårdt arbejde at være ordblind i et system (skolen), hvor dine færdigheder inden for skriftsprog hele tiden vurderes.

I forlængelse af denne åbenlyse konstatering ser vi, at store fonde i øjeblikket støtter eller finansierer vigtige forskningsprojekter, der kaster nyt lys over området:

”

Grundet Egmontfondens undersøgelse af området er der kommet fokus på ordblindhed – hvilket er højst berettiget. Trods veletableret viden om, hvad ordblindhed er og ikke er, er det rystende, hvor mange børn og unge med læsevanskeligheder der ikke får den hjælp og forståelse, de burde få og er berettiget til. Ordblindhed var i 2018 Egmont Fondens årstema, så

der har været skrevet og talt meget om ordblind børn og voksne de senere år. Der er inden for forskningen meget viden om både årsager til og følger af ordblindhed, og der er meget viden om best practice, når det gælder inklusion af ordblind elever. Denne viden er imidlertid ikke nået ud til alle skoler i alle kommuner.

Ligeledes bidrager konferencer, kurser og den nye ordblindelæreruddannelse også til interessen. Og det er en god nyhed, mener respondenterne:

”

Hver dag får ordblindhed større og større anerkendelse i offentligheden såvel som i praksis. Der bliver gjort en stor og god indsats for at sætte fokus på dette. Det synes jeg, vi skal blive ved med.

Det lader til, at området er i rivende udvikling. 5-10 procent af befolkningen har vanskeligheder med afkodning af tekst. En del skoler har fået adgang til redskaber, der gør det muligt tidligt at finde de elever, der har vanskeligheder eller er i fare for at udvikle vanskeligheder. Der sættes tiltag i gang mange steder i landet – etableres specialiserede centre, holdes konferencer, der bidrager til at højne opmærksomheden og videreuddanne de ressourcepersoner i skole og

forvaltninger, der kan være med til at fastholde den gode udvikling. Samtidig er de teknologiske muligheder for at bruge hjælpemidler i læse- og skrivesituationer lettere tilgængelige end tidligere. Rom blev dog ikke bygget på én dag, og to respondenter udtrykker det således:

”

Der er brug for et fortsat fokus på, hvordan man støtter ordblinde elever i deres skriftsprogsudvikling. Denne støtte vil ofte være en kombination af supplerende tiltag og tiltag i undervisningen, der muliggør de ordblindes deltagelse i klassens faglige og sociale fællesskab.

Vi skal have redskaber, ressourcer og procedurer, der sikrer, at elever, forældre og lærere kan bevare optimismen og arbejdsgejsten (...) Vi skal bruge de medier og metoder (podcasts, blog, video osv.), der ligger ud over skriftsproget, mere aktivt, så vores elever får mulighed for at vise, hvad de godt kan/hvad de har lært.

4. Sproglig udvikling i alle skolens fag

Kategorien *Sproglig udvikling* ligger nærmest fast på HOT-listen under skiftende betegnelser: *Faglig læsning*, *Faglig læsning og skrivning* og nu altså *Sproglig udvikling i alle skolens fag*. Kategorien knytter sig til literacydidaktik, men den breder sig til, hvad der sker på området i alle skolens fag, og den er HOT. Og lad os holde målet for øje:

”

Et fokus på fag og sprog og fagteksters formål, struktur og sproglige registre understøtter elevers (muligheder for at knække skolens diskursive koder og) faglige forståelse, og giver flere sproglige valgmuligheder og ressourcer (altså deltagelsesmuligheder og selvstændighed) i undervisningen.

Men ét er idealer, et andet er praksis. Sproglig udvikling i fagene ses – som en læsevejleder udtrykker det – som:

”En reel udfordring for alle (...) at blive klar over, hvor det er, vi skal stilladser, forklare og bygge bro over det, eleverne reelt

kan, og det, de skal kunne.

Og en anden respondent supplerer:

”

[Det er] meget forskelligt, hvor meget den faglige læsning fylder, og hvordan den bliver grebet an ”ude i fagene”. Den seneste PISA-undersøgelse viser, at 15% af de 15-årige elever stadig kæmper med at læse alderssvarende tekster – vi er altså ikke i mål endnu. Der er derfor brug for et fortsat fokus på efteruddannelse af lærere, og der er brug for videndeling, så de mange gode erfaringer, der heldigvis allerede er gjort, kan komme flere til gode.

Det lader dog til, at udfordringen mest ligger hos skolens faglærere, og ikke så meget hos nuværende og kommende dansklærere:

”

Der er hos dansklærerne mærkbart større fokus på undervisning i fagteksters særlige tekststrukturer, og på hvilke læseforståelsesstrategier der kan bruges til at udvinde og opøve elevernes forståelse af indholdet i fx en berettende tekst. Oplevelsen er, at eleverne har fået mere hold på teksttyperne, men det synes lokali-

seret til danskundervisningen.

Lærerstuderende viser begejstring for tankegangen i den australske genrepædagogik, når det gælder afprøvning af the teaching-learning-cycle i praktik, men også ’hjemme’ på læreruddannelsen. Mange vil gerne tale didaktisk om, at instruktion, selvstændige studier og klasserefleksion ikke er tilstrækkeligt for tilegnelse af viden.

Sproglig udvikling og færdigheder i at kunne gennemskue fagenes genrer er ikke noget, der kommer af sig selv. En respondent får det sidste ord her:

”

Hvor ville det være skønt for eleverne, hvis alle lærere ville hjælpe dem til at undersøge, tale om og forstå sammenhænge mellem sprog og læring, når det gælder fagenes sprog og genrer.

5. Literacydidaktik i danskfaget – fremstilling

Denne kategori er i år kommet på listen, fordi vi ser en fornyet interesse for en bred literacydidaktik med fokus på kompetenceområdet fremstilling fra Fælles mål for dansk og for de produktive sider af literacy,

herunder børn og unges skriftlighed i uddannelses-systemet. Der samler sig en stigende interesse for mundtlighed og for skriftlighed – som er fagområder, der konstant udfordres af nye medier og modaliteter.

På flere af landets professionshøjskoler indgår mundtlighed som et modul i læreruddannelsens danskfag, og der kommer rent forskningsmæssigt mere og mere fokus på talesprogets betydning for udviklingen af børns skriftsprog og erkendelse. Det er blevet hot at tale om mundtlighed i forbindelse med en dansk skoletradition, hvor det levende ord og fortælling stadig er dominerende. Der sættes fra vores respondents side særligt spot på, hvordan der kan udvikles og praktiseres en tidssvarende mundtlighedsdidaktik i skolen:

”

Mundtligheden har været i fokus på læreruddannelsen de sidste års tid. Ideen om, at mundtlighed spiller sammen med læse- og skriveudviklingen, er vel efterhånden veletableret, men måske mangler vi stadig at udvikle tydeligere pædagogik i skolen på området?

Der tales, snakkes, diskuteres i undervisningen i alle fag, men mundtlig literacy som genstandsfelt er ikke

et velbelyst fagområde, men det er kommet i søgelyset. Måske er det ikke majuskel HOT, men minuskel hot. Dog helt sikkert aktuelt som forskningsfelt og fagdidaktisk område.

Mens skrivedidaktikken i årevis har haft et bredt genberedskab og fokuseret ligeligt på undersøgende skrivning og præsentationsskrivning, er den undersøgende dimension i det mundtlige arbejde knapt italesat som noget, der kan arbejdes med i dansk skole. I stor modsætning til fx den britiske mundtlighedsforskning og dens impact i det engelske skolesystem.

I Nationalt Videncenter for Læsning er vi også optagede af mundtlighedsdidaktik blandt andet som en vej til at skabe sproglig deltagelse i skolen. I flere af de projekter, vi som center er involverede i, ser vi, at der i danskundervisningen flere steder er en stor opmærksomhed på at give plads til eleveres stemmer gennem forskellige måder at organisere samtaler på. Vi ser, at eleverne skal dele viden og kunne ytre sig verbalt i mindre grupper og i makkerpar efter forskellige stilladserende øvelser. Vi sætter, blandt andre emner, også selv spot på samtale både indenfor danskfaget og indenfor matematikfaget i vores nye format webdoks. Webdoks er multimodale essays til inspiration

for studerende og fagpersoner. De skal vække til eftertanke og er et supplement til de faglige artikler, podcasts og film, vi udgiver på andre kanaler, og de kan ses her: <https://www.videnomlaesning.dk/webdok/>

I forhold til skriftlig fremstilling er der blandt nogle af respondenterne en bekymring for, at færdigheds- og vurderingsaspektet i arbejdet med skriftsproget kommer til at dominere skrivepædagogikken i skolen:

”

Meget træning lægges ud til eleverne som en form for selvstudie qua masser af opgaver på især Grammatip.com. Og ellers holdes stavefærdighederne i kog via engangsmateriale som STAV-bøgerne, hvor især diktadelen er den aktivitet, som mange lærere begrundes deres valg af system med. Der følger oftest ikke en egentlig opfølgning på elevpræstationerne på især grammatip.com, og meget undervisning fremstår som meget isoleret ift. det mere funktionelle aspekt.

Afgangsprøven i skriftlig dansk (FP9) kommer til at sætte for meget kurs på indholdet i den almene danskundervisning. Beherskelsen af genrerne har mest sin gang i den journalistiske verden, og de meget faste genretræk, som eleverne lærer at skrive efter,

fx via et site som Iskriv, kan lukke ned for skriftlig kreativitet og fantasiudfoldelse.

Der er et markant fokus på vurderingskriterier til skriftsproglige tekster (FSA m.m. med inddragelse af fx layout af forskellige tekster) – men hvad med de multimodale tekster, elever skaber og kunne skabe i skolens danskfag? Hvad med nye teknologier som 360-film mm, der radikalt kunne ændre flmddidaktikken, men som også kan ændre eksisterende begrebsapparat til fx samspil mellem modaliteter – og i øvrigt trække helt andre relevante vurderingskriterier ind?

Her hersker der altså en udbredt opfattelse af, at der er brug for, at skolen gentænker både repertoiret af genrer, modaliteter og evalueringsformer. Fra undervisere fra læreruddannelsen kommer her et par bud på, hvad man finder aktuelt:

”

Jeg er ikke klar over, hvor meget scenariedidaktikken endnu har fået plads i grundskolen, men i læreruddannelsesregi nævnes det ofte – og det nævnes ofte som ”det nye sort” i forhold til skrivedidaktik. Genrepedagogikken sikrer, at eleverne bliver undervist meget direkte i, hvordan man skriver en tekst.

Når den er bedst, har den et meget konkret fokus på ”godt sprog” i et væld af genrer – ikke kun genrer med tydelige koder.

Og selv om genrepædagogikken ikke længere er så hot at dømme efter vores respondents interesse, så er det tydelige fokus på modellering og stilladsering af skriveprocesser, som genrepædagogikken kan tilbyde, stadig en efterspurgt vare:

”

Det er ikke indlysende, at elever eller studerende kan gennemføre en redegørelse, en analyse, en refleksion, en diskussion eller en konklusion på en sikker måde bare ved, at man siger, hvad de skal gøre. Derimod skal læreren være i stand til mundtligt og skriftligt at demonstrere den givne opgave og til at metakommunikere herom.

6. Digital literacy

Som vi også så det i 2018, så er der stigende opmærksomhed på og behov for at undersøge det digitale felt i et literacyperspektiv i forhold til kommunikation i forskellige digitale kontekster. Kommunikation i forskellige digitale kontekster udvikler sig konstant, og

læsning og skrivning med skærm, billeder og lyd fylder mere og mere i børns hverdag. Medierne er fyldt med både dystre, kritiske og positive fremtidsvisioner, og det er derfor vigtigt at have kendskab til den nyeste viden og aktuelle metoder mhp. at inkludere digital literacy meningsfuldt i undervisningen.

Nogle af vores respondenter finder emnet hot, fordi de mener, at det er meget eksponeret i den politiske diskurs:

”

Forestillingen om, at digitale teknologier kan løse al verdens didaktiske og pædagogiske problemer – også inden for literacyområdet – er stadig meget fremherskende.

Mange kommuner lægger vægt på, at daginstitutioner skal klæde børn på til den digitale fremtid. Dog virker det som om, at digital literacy især er en politisk og forskningsorienteret prioritering.

Der er øget fokus på både den digitale læsning, jf. ministeriets inspirationsmateriale om læsning af digitale tekster, men også på den digitale skrivning og på hvad teknologi betyder for både skriveproces, skriveprodukt og responskriterier. Digitaliserede læremidler

og digitale læringsplatforme er med til at sætte den digitale literacy på dagsordenen.

Andre respondenter mener, at der er behov for at gøre området mere end bare ”politiker-hot”. Der er brug for at tale om sammenhængen mellem digital literacy og elevers læring, idet elevers evne til at vurdere tekster og gennemskue manipulation er en væsentlig kompetence i en kommunikationssituation, der domineres af digitale tekster og ofte uklare afsenderforhold:

”

Portaler og læsning på skærm vinder frem (af praktiske og af kommercielle årsager?), men hvad betyder det for elevernes læseudvikling og faglige udvikling? Udvikling i øvrigt?

HOT 2016

Tidlig literacy

Genrepædagogik

Faglig læsning og skrivning

Multimodal læsning og skrivning

Målstyret læse- og skriveundervisning

Test og evaluering

HOT 2017

Literacydidaktik

Sproglig udvikling i alle skolens fag

Literacy og skolestart

Ordblindhed

Tidlig literacy

Multimodalitet

HOT 2018

Literacydidaktik i skolen

Literacy og skolestart

Tidlig literacy

Ordblindhed

Sproglig udvikling i alle skolens fag

Digital literacy

Nu har vi set på, hvad vores respondenter mener er HOT i 2019. Her kommer så respondenternes bud på, hvilke tendenser der fortjener mere opmærksomhed inden for literacyfeltet, altså tendenser, som burde være hotte.

I år har det næsten været umuligt at placere vores respondentes bud i kategorier, som mere end 5 respondenter har peget på. Der er kommet over 50 forskellige burde-være-hot-bud, og de peger i mange forskellige retninger.

Derfor er BURDE-VÆRE-HOT-listen i år lidt kortere end den plejer – der er kun fire kategorier:

1. **Literacydidaktik i danskfaget mhp. fremstilling (6)**
2. **Læse- og skrive lyst og motivation (5)**
3. **Tidlig literacy (5)**
4. **Faglig læsning og skrivning (5)**

Generelt er årets BURDE-VÆRE-HOT-liste gennemsynet af respondenternes veneration for det lidt skæve, anderledes, velkendte, måske glemte og kreative. Det handler her om ikke så målbare fænomener som kvalitet, motivation og lyst – og om at gribe literacyfeltet an fra mange forskellige vinkler.

1. Literacydidaktik i danskfaget mhp. fremstilling

Som vi så det på HOT-listen, er den del af literacydidaktikken, der handler om fremstilling, igen i vælten. Men her på BURDE-VÆRE-HOT-listen handler det i år bredt set om literacypraksisser, der betoner kreative processer og didaktikker, fx oplevelse og produktion af mundtlige tekster og skønlitterære genrer. Måske skyldes den store interesse, at vores respondenter efter nogle år med megen snak om målstyring og evaluering, er begyndt at efterspørge nogle af de metoder og tilgange til fremstilling, der i folkeskolens danskundervisning måske har fortonet sig eller er blevet nedprioriteret til fordel for andre. Dette gælder særligt inden for skrive didaktikken, som en respondent er inde på med dette ræsonnement:

”

Genrædagogikken og faglig skrivning har presset den kreative skrivning som genre, og det måtte gerne

blive HOT. I det hele taget kunne en mere æstetisk tilgang til danskfagets tekster med fordel prioriteres.

Generelt udfordrer vores respondenter i år de gængse metoder inden for skrivepædagogikken:

”

Ofte lægger læremidlerne op til enten fællesskrivning på klassen (som en del af det genrepædagogiske arbejde) eller individuel skrivning. Hvad med makker-skrivning, hvor eleverne skriver i et fælles dokument i fx Google Docs? Hvad med makkerpar, der giver andre makkerpar feedback på deres tekstproduktion? Diskussionen i makkerpar om skrivning af en fælles tekst giver om muligt endnu mere end fællesskrivning på klassen således, at flere elever får rum for mundtlig refleksion over det at skrive en tekst.

Flere respondenter efterspørger, at de fiktive genrer kommer til at fylde mere:

”

Hvis skønlitteraturen skal bestå, må den levnes opmærksomhed i undervisningen, herunder også at lade eleverne skrive i de fiktive genrer. Og på et ministerielt niveau bør man igen kreditere eleverne for den gode

historie. Vigtigt er, at skriftlig fremstilling ikke blot tager sigte på afgangsprøve og klargøring til gymnasiet, men også rækker udover skole-uddannelsesdomænet, herunder personlig dannelse og livsduelighed.

Elevens fantasi, nysgerrighed og oplevelsesevne bør udgøre en stor del af den undervisning, der sker ift. skriftlig fremstilling. Skriv så hjertet smelter, skriv så det gyser, skriv så det fænger, skriv så man væmmes, græder m.v.

Og dette gælder også produktioner med lyd, mundtlige tekster og performance:

”

Der er generelt for lidt fokus på analyse og produktion af lydtekster. Det er samtidig ét af de områder i vores samfund, der udvikler sig. Fx brug og produktion af podcast, der bliver stadig mere populær. Lydbøger, der i stadig stigende grad bliver produceret og anvendt, da de har den åbenlyse fordel, at man kan lave mange andre ting, mens man lytter.

Danskfaget rummer mange mundtlige tekster (vittigheder, politisk tale, fremlæggelser, kommentar, fortælling m.v.), men det opleves som værende meget lidt

præsent for såvel lærere som elever. Med det stigende fokus der er på det at kunne performe, er det på sin plads med mere eksplicit undervisning i området.

Det bør være hot at have fokus på mundtlig kompetence (at vide noget om det mundtlige sprog) og herunder også krop og drama som udtryksform.

2. Læse- og skrivelyst og motivation

Her ser vi en kategori, som også er ny på BURDE-VÆRE-HOT-listen, og den handler om noget, der hverken kan måles eller vejes, nemlig børns lyst, glæde og motivation ved det at læse og skrive som udgangspunkt for et godt skoleliv. PIRLS- og PISA-undersøgelser peger også på forældres rolle i og betydning for læsning og læselyst. Der er ingen tvivl om, at vores respondenter mener, at det er vigtigt med inspiration til, hvordan forældre kan inddrages som såkaldte "literacysponsorer", der gennem sproglige aktiviteter kan understøtte deres barns sprog, skrivning og læsning uden for skolens rammer. Dette kan og bør styrke børnenes læse- og skrivelyst og selve literacymiljøet i skolen. Men vores respondenter er også optagede af andre faktorer, der skaber en glad læser:

”

Arbejdet med læsemotivation og læsevaner kunne fylde mere i både forskning og undervisning. Også viden om og refleksioner over læsestof kunne have højere prioritet.

Det har stor betydning for læseudviklingen, at eleverne møder interessant læsestof og dermed kan se en mening med at investere deres skole- og fritid i læsning.

Gode læseoplevelser og gode bogsamtaler grundlægger læselyst og læseidentitet. Der er brug for at gribe tilbage til læsemotivation og tidlige kompetencer som fx narrativer, indlevelse, følgeslutninger, fortolkning m.m.

Der er bred enighed om, at samtaler om litterære oplevelser og litteraturpædagogikken spiller en rolle, og at den måske burde være mere hot. Det samme mener én, der også slår til lyd for, at læsning præsenteres som andet end et "utilitaristisk fænomen":

”

[Skønlitteratur har] ... stadigvæk høj status i skolesystemet, men nogle gange praktiseres den ganske me-

kanisk med faste analyse spørgsmål og (for) lidt plads til udvikling af elevernes fortolkning og emotionelle engagement.

Romanlæsning kan blive presset af andre discipliner i danskfaget, men romanlæsning giver mulighed for fordybelse og investering i karakterer (deep reading), hvilket også kan anses for at være en literacykompetence.

Det er ofte i mødet med litteraturen, at vi møder os selv og måske endda bliver klogere på os selv. Tænk bare på, hvordan Lykke Per kan læses og forstås forskelligt, alt efter hvor man er henne i sit liv.

Der peges også på, at betydningen af materialer og biblioteker burde være hot, når det gælder om at motivere børnelæsere:

”

Der sprøjtes uendelig mængder materialer ud til begynderlæserne. Det kunne være godt at begynde at tale om kvalitetskriterier for disse bøger. Både i forhold til illustrationer, sprog og indhold.

Bibliotekarer er optaget af at formidle bøger og af at have nogen at formidle til. Undersøgelser peger på, at børn ikke bruger folkebiblioteket og bibliotekaren. Derfor er der en stor opmærksomhed på, hvordan folkebibliotekerne kan blive en aktiv partner i forhold til at styrke børns læselyst. Hvordan kan vi skabe et attraktivt bibliotek, hvor børn og unge har lyst til at komme i deres frie tid?

Når det gælder fremstilling og lyst til at skrive, mener vores respondenter, at skrivning forbundet med lyst har stor betydning for elevernes faglige selvforståelse og identitetsopfattelse i det hele taget:

”

Hvor er den selvdrevne skrivning blevet af? Hvor er lysten til selv at finde på og selv at bestemme genren efter en hurtigskrivning blevet af? Hvad sker der med skrivelysten hos den enkelte elev, når skrivningen skal foregå i bestemte tempi, og teksten skal komponeres på én bestemt måde for at overholde genren (der oftest er bestemt af enten læreren eller af læremidlet).

Læse- og skrivelyst er diffuse begreber både at forske og undervise i, men vi hilser kategorien velkommen her og henviser til den lille, men spændende, publika-

tion fra læremiddel.dk, *Greb til læselyst*, som man kan se her: <http://laeremiddel.dk/fem-greb-til-laeselyst/>. Man kan også blive klogere på børns læsevaner i rapporten *Børns læsevaner 2017. En kvantitativ undersøgelse af børns læse- og medievaner i fritiden*, som kan downloades via Nationalt Videncenter for Læsnings hjemmeside <https://www.videnomlaesning.dk/projekter/greb-til-laeselyst/>.

3. Tidlig literacy

Igen er *Tidlig literacy* repræsenteret på BURDE-VÆRE-HOT-listen, og som det også var tilfældet sidste år, går området ind på en tredjeplads. De 0-8-åriges sprog bør være hot, og vi ser her en stigende opmærksomhed på, hvordan pædagoger i dagtilbud kan medvirke til at udvikle helt små børns literacykompetencer. Som vi så i de to forrige kategorier, betones vigtigheden af at grundlægge læselyst og ditto motivation i de tidlige år også her, ligesom et bredt dannelsesperspektiv er i højsædet:

Stærke literacykompetencer grundlægges gennem erfaringer med narrativer. Gennem brede tilgange til bøger og sprog – fx gennem leg og fortællinger – styr-

kes barnets kompetencer bredt: fx forestillingsevne, narrativer, indlevelse, fortolkningsevne, sprog/ordkendskab/begreber/viden om verden.

Med dette helhedsorienterede syn på sprog- og literacyudvikling er der grund til at være opmærksom på, hvordan denne tilgang tilgodeses sammen med det store fokus på test og evaluering:

5 års sprogvurdering i børnehaven påvirker pædagogfaget til et skævt fokus på tidlig bogstavindlæring.

Det bør være hot at diskutere, hvad der sker inden for literacy på pædagoguddannelsen især med det store fokus på test og evaluering af børns sprog i fx dagtilbud OG ift. narrativer og børnelitteratur som kilde til personlig udvikling, læring, trivsel og dannelse ...

Og det nytter ikke KUN at have pædagogers kompetencer og forskellige koncepter til sprogstimulering i fokus; det bør også være hot, at forældrene inddrages, og her er en respondent inde på, at netop dette bliver mere og mere komplekst i takt med, at pædagogprofessionens greb om literacy udvikles:

”

Det er vigtigt at tage fat i forældre, men de gode råd om tidlig støtte og literacyudvikling i hjemmet er formuleret af fagprofessionelle. Og det betyder, at de får klang af netop professionen: Der opfordres til turtagninger, lister med 10 gode råd til ..., oplæsning på særlige måder/koncepter for samme mv. Kan man forvente, at forældre tager dette til sig som netop forældre og IKKE fagprofessionelle? Forstår de det? Vil de det? Måske skal henvendelsen italesættes på anden vis, ligesom man må lægge vægten et andet sted, når man formidler gode råd (...).

4. Faglig læsning og skrivning

Her på BURDE-VÆRE-HOT-listen tages tråden op fra HOT-listen i forhold til vores respondents bekymring for, hvordan det står til med den faglige literacy – ikke bare i skolen:

”

Der er stadig et meget stort behov for en indsats på området i faktisk alle dele af uddannelsessystemet, hvor domæne- og fagspecifikke måder at læse og bruge tekster i for høj grad er en barriere frem for en res-

source for børn og unge, når de skal tilegne sig viden og faglighed.

Og når det så kommer til den sproglige udvikling i alle skolens fag, udtrykkes der igen bekymring for, om faglærerne er ordentligt uddannet til at klare opgaven. Det ligner den samme bekymring, som vi så på HOT-listen, og nedenfor følger et par udsagn om dette:

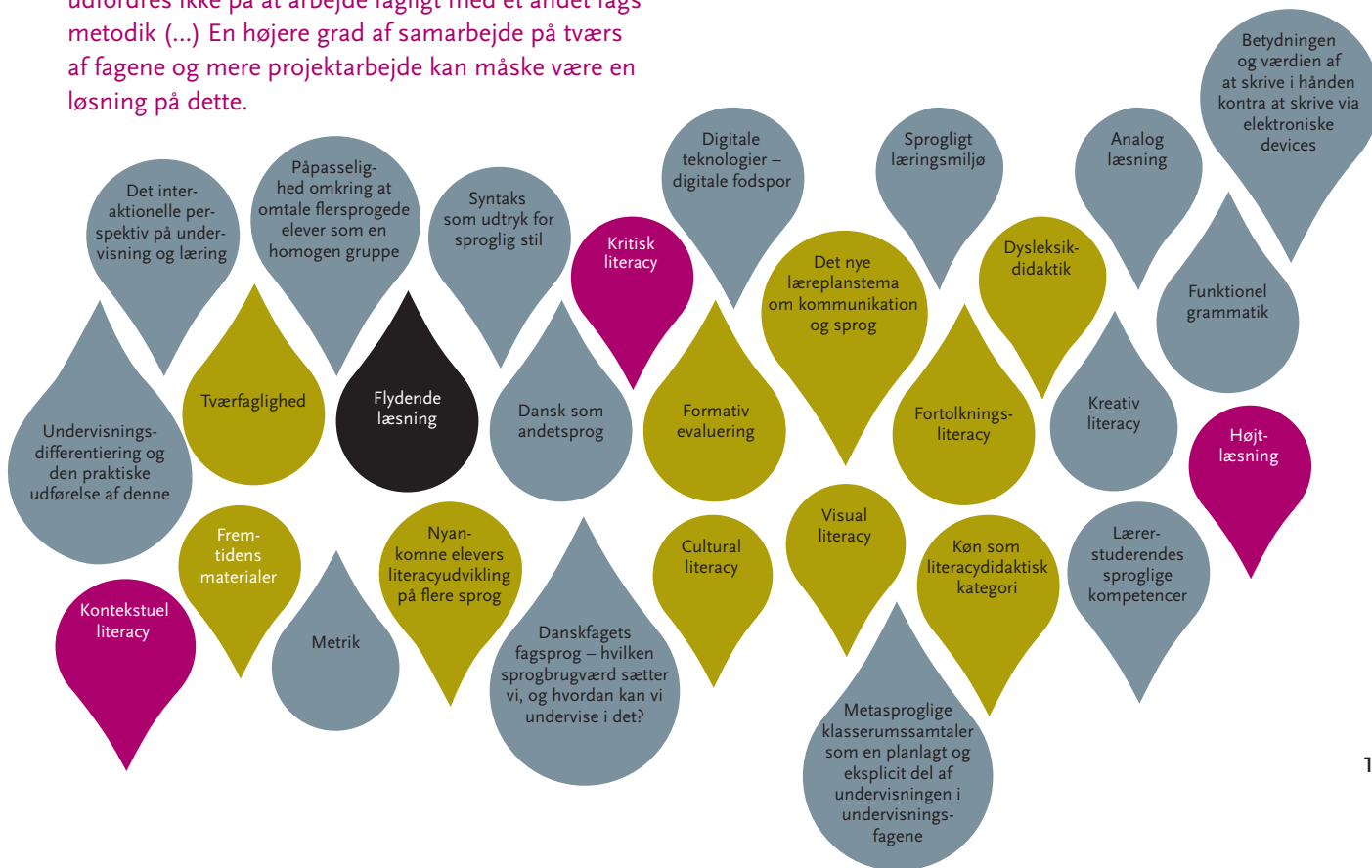
”

Det er endnu en udfordring at få faglærerne til at arbejde med fx de kulturhistoriske fags klassiske teksttyper samt passende strategier til at få organiseret læseforståelse og viden.

Det er et stort ansvar at lade eleverne trække erfaringer med fra danskfaget ud til andre fag. Der skal endnu arbejdes på, at faglæreren klædes bedre på til at kunne være med til at konsolidere og videreudvikle elevernes teksttypeviden. Herunder bør faglæreren også sættes bedre i stand til at kunne vurdere fagteksters læsbarhed (opbygning, ordvalg, multimodalitet, formål m.v.) ift. et givent klassetrin.

Det er nogle gange utrolig kedeligt at gå i skole. Eleverne oplever ikke nødvendigvis, at der er sammenhænge imellem de fag, de undervises i. Lærerne udfordres ikke på at arbejde fagligt med et andet fags metodik (...) En højere grad af samarbejde på tværs af fagene og mere projektarbejde kan måske være en løsning på dette.

Sådan så BURDE-VÆRE-HOT-listen altså ud i 2019, og nedenfor kan I se nogle af de utroligt mange bud, der ellers blev givet på, hvad der burde være hot:

KORT OG HOT

Selv om man måske synes, at mange af de kategorier, der var på årets HOT- og BURDE-VÆRE-HOT-liste, er de samme fra år til år, så er der altid nye, hotte vinde, der blæser.

I år er det, der springer i øjnene, et øget fokus på fremstillingsformer og på læse- og skrivelyst. Der efterspørges en bredere palet af metoder i skrivepædagogikken, der ønskes mere mundtlighed i skolen, og læsning skal engagere, danne og glæde skoleelever i alle aldre. Det kan undre, at ingen af vores respondenter nævner noget om responspraksisser, hverken på HOT-listen eller på BURDE-VÆRE-HOT-lisen, for man skulle mene, at et øget fokus på skrivepædagogik vil medføre et øget fokus på respons, men mon ikke vi kommer til at høre mere om det næste år?

Det kan også undre, at debatter om målstyret undervisning og om skolens ensidige brug af bestemte

læremidler i dansk, der tilsyneladende blussede HOT sidste år, nærmest forbigås i tavshed i år. Men måske kan de "bløde" størrelser som bredere og mere engagerende tilgange til skønlitteratur og også læselyst og læsemotivation, der er aktuelt i år, alligevel ses som en slags modsvar til disse debatter?

Sidste år var skolestarten hot, nu er det sprogmiljøer i vuggestue og børnehave, der har overtaget interessen – og især pædagogers arbejde med at udvikle sprogmiljøer. I 2018 var også interessen for professionelles literacy på alle niveauer i vælten på BURDE-VÆRE-HOT-listen, men i år samles interessen udelukkende om pædagoguddannelsen og pædagoger. Om dette betyder, at dansklærere, dansklæreruddannede og andre literacykloge menneskers faglighed ikke er så HOT længere, kan vi nok ikke regne med, men vi kan i hvert fald konstatere, at udviklingen af børns sprog på alle niveauer er overordentligt HOT i 2019.

Literacyområder kommer og går, men HOT-listen består. Det var dejligt, at I ville læse med, og både Nationalt Videncenter for Læsning og Gyldendal Uddannelse glæder sig til at invitere jer indenfor igen i 2020.

Sara Hannibal

Af Sara Hannibal, Nationalt Videncenter for Læsning, 2019

© Forfatteren og Gyldendal 2019

Forlagsredaktion: Karen Agnild/Ida Kroner, Gyldendal

Grafisk tilrettelæggelse: Mette Plesner

 **NATIONALT
VIDENCENTER
FOR LÆSNING**

Der
tales, snakkes,
diskuteres i under-
visningen i alle fag, men
mundlig literacy som gen-
standsfelt er ikke et velbe-
lyst fagområde, men
det er kommet i
søgelyset